

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 19.

V Ljubljani, 15. oktobra 1892.

Letnik V.

Požlahtnjevanje s sadnimi vejicami.

Ta način cepljenja ima namen, odrediti v najkrajšem času — v enem letu — uže rodeča drevesca.

Jeseni se poiščejo boljše, 1 $\frac{1}{3}$ —2 *cm* močne, dobro koreninaste podloge (divjaki), vsade v pripravne lonce ali sploh posode in ob tej priliki nekoliko korenine obrežejo. Tako vsajene podloge se črez zimo postavijo v mrzlo, če tudi temno klet, a zmrzovati vendar v njej ne sme. Spomladi se prenesejo v topel rastlinjak, da o pravem času prično poganjati. Treba je to tako urediti, da divjaki s sadnim drevjem vred, ki je na planem, začno brstiti, ker to je pravi čas v požlahtnjenje.

V ta namen se odreže od pripravnega drevesa veja, ki je kroni podobne rasti, pa mora biti tako močna, kakor divjak, da je v požlahtnjenje dobra in pripravna. Ta v požlahtnjenje odmenjena veja mora imeti več stranskih vejic s sadnim lesom, da ima drevo precej, kadar se prime, krono in da uže prvo leto obrodi. Iz tega je razvidno, da se morajo vzeti cepiči, ki imajo veliko več sadnih popkov nego rastočega lesa.

Cepovi morajo pod krono imeti kaka 15—12 *cm* dolga debelca katerim se pod vejicami narede 4—5 *cm* dolge poševne rezi. Ravno tako se naredi z divjakom, in potem se oba dela jeden na drugoga deneta in dobro zvežeta. Rana se zamaže s tekočo cepilno mažo. Drugi del (vrh) cepičev se vtakne v lonec ali steklenico polno vode, in cepljenje je dovršeno.

Tako se požlahtnjuje navadno v visokosti 15—20 *cm*, vendar se po okoliščinah cepi lahko tudi više, biti pa morata cepič in divjak primerno debela.

Na ta način požlahtnjena sadna drevesa dobivajo hrane od dveh strani, zarastejo se v 3 do 5 tednih, tudi poprej, obilno cvetejo in uže prvo leto rode dobro dozorelo sadje, kar se posebno pri črešnjah rado zgodi.

Kadar se divjak s cepičem dobro zaraste, se lahko vrh, ki je v vodo vtaknen, gladko odreže, rana z drevesno tekočo smolo zamaže in trak odstrani, dokler se pa zarastek popolnoma ne dovrši, mora se, ako je treba, vode dolivati.

Nadalje je drevesa po leti z gnojnico i. dr. dobro gnojiti in jeseni obrezati. Obrezovanje je prav lahko, ker je krona uže gotova in je ni treba šele z obrezovanjem napravljati.

Glavna naloga pri odgoji teh dreves je nadalje, da skrbiš vedno za sadni les. To pa dosežeš, če jih po potrebi obrezuješ, presajaš ali gnojiš. Gnojenje se posebno pri odgoji v loncih nikoli ne more dosti priporočevati, ker vedno sad donšaajoča drevesa potrebujejo veliko moči in tako tudi prav obilo hrane, katere pa

v malo prsti ne dobe dovolj brez gnojila. Da pri gnojenji treba prav previdno ravnati, razume se samo ob sebi.

Obrezovanje je najboljše, kadar je brst dozorela, torej konec avgusta ali početkoma septembra. Presaja naj se o počitku (jeseni ali po zimi), cepi pa od začetka aprila do sredi istega meseca, torej v teku 14 dni, kar je pa od napredka narave odvisno. Prezimijo se lahko drevesca kot divjaki v kleti ali sploh v prostoru, kjer ne zmrzuje.

Ta novi način cepljenja je izumil gospod Stöckl, pruski nadporočnik v Ratiboru. Tako požlahtnjena in uže v prvem letu rodeča drevesca so bila na razstavi v Hamburgu leta 1881. prvič razstavljena.

Zavrtáč.

Okoli sadnih dreves opazujemo na tleh večkrat kupčke rumenega drobirja, kakor necega žaganja, in ako si potem deblo bolj na tanko ogledamo, najdemo kmalu tudi luknjo — časi tudi več — iz katere prihaja to žaganje. Ako stvar še dalje preiskujemo, naletimo na golega „črva“ poltne barve, ki vrta po debelu in razjeda les. Ono drobirje, katero nam je ovadilo črva, je njegovo blato. Ta „črv“ je pa prav za prav gosenica in sicer jako velika gosenica, kajti je prst dolga (do 90 milimetrov). Gola je in svetla, zamazano poltena, po hrbtu rjava, na glavi in

Podoba 30.

na tilniku pa črna. V mladosti je rožasta in dlakava. Razdražena pljuje neko vodeno gnusobo iz sebe in vsa diši močno po lesnem kisu (octu). Gosenica pa ne živi samo v sadnih drevesih, temveč pogostoma tudi v vrbah, topolah, lipah in v brestih.

V dveh letih je dorasla in potem se zaprede, naredivši si mešiček od trščic, in sicer zmerom blizu kacega izhoda in tako, da je z glavo naprej obrnena. Ko je metulj dozorel, začne se buba živahno gibati in prodre mešiček. V tem počitku kožnati ovojek na bubi in metulj se izkobaca, pustivši na vratih raztrgano srajco. Redkokedaj se izmota dorasla gosenica iz rova ter se potem na tleh zabubi v kaceem kotičku.

Po vrtajoči gosenici dali smo metulju ime: zavrtáč. Podoba 30. kaže nam metulja v pravi velikosti. Metulj sedi po dnevi navadno mirno na kaceem drevesnem debelu, najrajši blizu tal, in pokriva z zganenimi krili debeli sivi in belo pasasti zadek. Ni ga lahko opaziti, ker je tako pisan, kakor drevesna skorja.

Prednja krila so namreč rjavkasto siva in s temnimi črtami in morogami premežena, zadnja krila so pa pepelasta,

Zavrtlač je ponočnjak in obtore zasaja tudi samica svoja podolgovata rjasta in črno progasta jajca v drevesne razpoke in za lubove luske. Dreves z gladkim lubom se ne poloti z lepa. Najrajša si izbere drevo, ki je uže navrtano. V eni sami hruški so uže našli čez dve sto zavrtlačevih gosenic. Prvo leto živi zalega pod lubom in šele drugo leto zavrtla dalje v les in dolbe navadno po stremenu. Navzven si napravi povprečen rov, po katerem izpada nesnaga.

Zavrtlača je težko v živo prijeti, ker mu gosenica živi tako skrita. Da je treba metulja umoriti, kjerkoli ga človek najde, razumeva se samo ob sebi. Takisto tudi menda ni treba še posebe priporočati nekaterih ptičkov, zlasti plezalcev in senic, ki pridno pobirajo jajca po raskavi skorji. Ako se je v kako drevo veselilo posebno mnogo zavrtlačevih gosenic, bode najbolje, če je posečeš in razkolješ ter pokončaš gosenice. S tem si občuvaš mnogo družih zdravih debel pred škodljivim mrčesom.

Petero pglavitnih reči, ki so potrebne novemu vrtu.

Vrte si napravljajo dandanes ljudske šole posebno zato, da se šolska mladina v njih drevesnicah uči sadjarstva. Vrte pa imajo ljudje sploh prav radi; to se vidi po tem, da marsikdo peščico svoje zemlje za to obrne, da si napravi vrtec. Ali vsakdo ne gleda na to, ali je tudi kraj, kjer ga naredi, vrtinarstvu ugoden.

Pet pglavitnih reči je, ki so neobhodno potrebne, ako hočeš, da se ti dobro izponača vrtec, in to so: zrak, svetloba, toplota, voda in varnost.

Izpregovorimo o vsaki besedico.

Zrak, to je dober zrak, je prvi pogoj rastlinskemu življenju. Kakor človek brez dobrega (čistega) zraka in če se stanovališča njegova vsak dan ne prezračijo, začne hirati in bolehati, tako se godi tudi vrtnim rastlinam, ako so v slabem ali pa v zaprtem (zaduhlem) zraku. Blizu gnojišč, med hlevi, za visokimi zidovi ne delaj vrtov. Ako ima vrt tvoj tako lego, pa ti drevesa in druga zelišča ne rastejo veselo, iskal bodeš drugih vzrokov, ki so jim škodljivi, a tega ne veš, da pomankanje čistega zraka je prva ovira veseli in zdravi rasti.

Svetloba pa je tudi potrebna, pa ne samo cveticam, temuč tudi drevju. Ali tu ne mislimo popolne teme, ampak tiste zapreke, ki delajo, da je vrt tvoj v senci. Senca je sicer povsod, tiste sence pa, ki se spreminja po dnevi, ne mislimo, ampak bojimo se tiste sence, katera je skoro celi dan na našem vrtu. Navaden pregovor veli: „senca mori“, to je, senca zatira in kvari rastlino, ki stoji v senci.

Da vrt potrebuje dosti in pripravne vode, tega menda ni treba šele dokazovati. Brez vlage trpijo rastline žejo; njih žeja je suša, suša pa tudi, kakor senca, mori rast. So letine, v katerih ni treba veliko prilivati; so pa tudi take, da nebo ne priliva, kolikor je treba, — tedaj mora pomagati človek. Treba torej, da je na vrtu vodnjak, kapnik, ali da kak potok ni daleč od njega. Čas je kapital vsakemu človeku; kjer ni vode blizu, rado se zanemarija prilivanje.

Brez toplote ni življenja v rastlini. Brez toplote vse otrpne. Najbolj naravno in najcenejšo toploto daje nam solnce. Solnce ima s svetlobo in toploto svojo toliko moči do rastlinstva in živalstva, da je vse mrtvo ondi, kjer ni solnca. Ako imaš cvetlice v loncih, lahko jih prenašaš sem ter tja, da jim je svetlo in

toplo; a druga je z vrtom, njega ne moreš prestavljati, torej glej, kadar nov vrt napravljaš, da ga narediš na prisojnem kraju.

Naposled še priporočamo varnost. Čo je vrt blizu hiše, dobro! Sicer je pa ograja potrebna, pa tudi še varuha potrebuje vrt, kadar so pridelki v nevarnosti, da jih ne ukrade tat; pa tudi zavoljo živine je treba vrtu meje.

Skrb za rože po zimi.

Ko začne rumeneti listje po gozdih in vrtovih, misliti moramo na polaganje vrtnic, da jih tako ubranimo mrazu in zimi ter ohranimo žive. Les in odganjke, kateri so: ali prvi prestar, ali drugi prevedeni, tako da vemo uže prej, da bodo poginili pod zimsko odejo, treba odstraniti. Posebno nekatere čajevke in noazetke rade meseca septembra in oktobra poganjajo dolge, vodene poganjke, katere do polaganja vrtnic ne morejo dozoreti, zaradi tega pa v zemlji ali zgnijejo ali pozebejo. Enako treba porezati ves stari in slabo kažoči les, tako da ostanejo le zdrava, dozorela očesca, katera potem spomladi tudi zdravo rasto in bujno cveto.

Nikakor pa ne svetujemo krone preveč obrezati morda zaradi tega, da je spomladi več treba ne bode, in to zaradi prav naravnih razlogov. Ako še tako skrbno zavarujemo in pokrijemo vrtnice, vendar lahko ali zbok mraza ali zbok prevelike mokrote trpijo. Če je krona jeseni, predno vrtnice položimo, uže za spomlad prikrojena, torej do dobra obrezana, zgodi se, da ena ali druga veja pozebe ali pa zgnije, in tako spomladi ne preostaja drugo, kakor še bolj živo vse obrezati.

Nasledki so: prebujna rast čajevk in noazetk, pravo divjanje in nič cvetja. Te dve vrsti pa sta najbolj zimskim nezgodam izpostavljeni.

Zato odstranimo jeseni vrtnicam, predno jih polagamo, ves nedozoreli les in enake poganjke ter vršičke, tako da ostane vendar še kakih 10 očesec po posamnih vejah. Potem vse veje počasi prevežimo, da v zemlji manj prostora zavzemo, in kadar smo izkopali debeleu in kroni vrtnice obširno jamo, zopet jih začnimo počasi in lahko pripogibati na ono stran. To pa sigurno le dve osebi zgotovita, drugače se kaj lahko polomijo. Pod vrtnično krono in nad njo je najbolje položiti ali smrekove ali bukove vejice, še bolje brinje, potem šele prst in drugo šaro. Da je le požlahtnjeni del, namreč krona, dobro pokrita, sicer podloga ne potrebuje odeje, razen po prav mrzlih krajih.

Pripogibati moramo vrtnice vedno na eno in isto stran, vsako leto enako. Ko je prvi poprijel tikom zemlje debelece in začel z drugo roko (prva roka drži naj vedno debelece tik zemlje) počasi pripogibati, ne preveč živo, ampak kolikor moči na okroglo, naj drugi, ko je krona v izkopani kotanji, tik nje v zemljo jo pripne z leseno kljuko in potem pokrije najprvo z brinjem, s smrečjem ali listjem, potem pa nameče nekoliko prsti na njo.

Po neograjjenih vrtilh zavarujemo še s trnjem debeleca proti zajcem in potem jih mirno pustimo v zimskem počitku.

Pri nas je čas za polaganje konec oktobra, ker je dobro, da se prej vrtnice malo utrdijo, in jim slana ravno ne škoduje tako hitro.

Ko pa jesenski oblaki obetajo sneg, nanesimo okoli stebelce nad koreninami kako ped na visoko in primerno na okoli prav mastnega gnoja. Ta se počasi potem s snežnico okoli korenin razprostere.